

- вирощування екологічно чистої продукції, в тому числі не модифікованої генетично;
- покращення екологічного стану сільських територій регіону внаслідок скорочення виробництва.

Висновки

Сільські території України перебувають у вкрай важкому становищі. Тому першочерговими заходами є прийняття регіональної програми розвитку сільських територій з метою забезпечення підтримки села та сільськогосподарських виробників.

Головними причинами низької ефективності існуючих програм розвитку сільських територій є: відсутність системного підходу до організації розвитку сільських територій, єдиного ефективно діючого центру управління програмами розвитку; неповне фінансування і, відповідно, невиконання затверджених програм розвитку через недостатність реальних джерел надходження коштів тощо.

Організація розвитку сільських територій має охоплювати всі сторони життєдіяльності: зміцнення соціальної бази (підвищення добробуту селян; стабілізацію демографічної ситуації; розвиток соціальної інфраструктури); економічний розвиток (розвиток підприємництва, несільськогосподарських видів виробництва, збільшення зайнятості та доходів селян, доходів місцевих бюджетів, ринків збуту продукції); екологічний розвиток (покращення екологічного стану сільських територій).

Економічна криза значно впливає на розвиток сільських територій (соціальний, економічний та екологічний їх розвиток).

З метою мінімізації негативного впливу економічної кризи на розвиток сільських територій необхідно розробити та здійснити комплекс заходів, спрямованих на їх мінімізацію. Заходи мають постійно переглядатися на предмет їх ефективності, а в разі потреби, розроблятися нові.

Література

1. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектора економіки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – №3. – С. 3–10.
2. Уткин Э.А. Антикризисное управление / Э.А. Уткин. – М.: Ассоциация авторов и издателей «Тандем»; изд. «Экмос», 1997. – 400 с.
3. Вдовиченко М.Х. Соціальне відродження і розвиток села в умовах становлення ринкової економіки / М.Х. Вдовиченко, К.І. Якуба, М.К. Орлатий та ін.: [за ред. П.Т. Саблука, М.Х. Вдовиченка]. – К.: Урожай, 1993. – 216 с.
4. Полозенко Д.В. Соціальна інфраструктура села та джерела її фінансування / Д.В. Полозенко // Фінанси України. – 2002. – №1. – С. 3–12.
5. Батіг А.І. Планування та організація діяльності аграрного підприємства: посіб. / [А.І. Батіг та ін.]; за ред. А.І. Батіг. – К.: Аграрна освіта, 2003. – 425 с.
6. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підруч. / В.Г. Андрійчук. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
7. Замятіна Н.В. Розвиток потенціалу сільських територій / Н.В. Замятіна // Економіка АПК. – 2006. – №4. – С. 134–141.
8. Мельник С.І. Соціально-економічні проблеми відтворення та ефективного використання ресурсного потенціалу села / Мельник С.І. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2004. – 428 с.
9. Саблук П.Т. Реформування соціальної сфери села: організаційно-методичні засади / Саблук П.Т. – К.: УААН ННЦ «Ін-т аграрної економіки», 2000. – 475 с.
10. Талавиря М.П. Заходи підтримки економічного розвитку сільських територій / М.П. Талавиря // Агроінком. – №2. – 2006. – С. 110–113.
11. Шаповал П. Сільськогосподарський регіон у системі управління розвитком економіки / П. Шаповал // Вісник УАДУ при Президентіві України. – 2002. – №4. – С. 72–76.

Ю.В. РИБАК,

заст. заввідділу методологічного територіального планування Науково-дослідного економічного інституту

Транскордонні кластери в системі регіонального розвитку країн високого конкурентного статусу

Автором визначено та проаналізовано основні тенденції розвитку транскордонних кластерів у країнах – членах ЄС. Розглядається досвід Скандинавських країн у створенні успішних транскордонних кластерів. Оцінюються стан та перспективи розвитку транскордонних кластерів в Україні.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, транскордонні кластери, євро регіони, регіональна економіка, стратегія, конкурентоспроможність.

Автором определены и проанализированы основные тенденции развития трансграничных кластеров в странах – членах ЕС. Рассматривается опыт Скандинавских

стран в создании успешных трансграничных кластеров. Оцениваются состояние и перспективы развития трансграничных кластеров в Украине.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, трансграничные кластеры, региональная экономика, евро регионы, стратегия, конкурентоспособность.

The main tendencies of cross-border clusters development in EU countries are analyzed in the article. The experience of Scandinavian countries in creating of successful cross-border clusters is considered. The main tendencies of cross-border clusters creation in Ukraine are considered.

Постановка проблеми. Світовий досвід продемонстрував ефективність застосування кластерної моделі до транскордонних регіонів. Транскордонні регіони країн ЄС повною мірою включилися в процеси кластеризації і отримують синергичні ефекти на транскордонних ринках, про що свідчить успіх європейських транскордонних кластерів, таких як: Біофармацевтичний кластер «Біодолина» (BioValley, CH/D/F); Транскордонне об'єднання навколо затоки Ересунн (Oresund, DK/S) Данії та Швеції, включаючи транскордонний кластер біотехнологій «Долину Медікон» (Medicon Valley), транскордонний кластер ІКТ й транскордонний кластер харчової промисловості; Транскордонний кластер «Європейський аерокосмічний кластер» (European Aerospace Cluster); Німецько-голандське транскордонне об'єднання «Твенте» (Twente); Транскордонний кластер текстилю (A/CZ) у регіоні Нижня Австрія (Niederosterreich/A) і чеському регіоні Богемія (Bohemia); Транскордонне об'єднання «Долина Доммель» (Dommel-Valley), Транскордонний кластер у галузі біотехнологій «МедКоастСкандинавія» (MedCoast Scandinavia), що розташований у Норвегії (регіон Осло) й Швеції (регіон Готенберг) (Oslo region in Norway and the Gothenberg region in Sweden) тощо.

Україна має реальний шанс вийти з кризи та підвищити міжнародну конкурентоспроможність за допомогою формування та розвитку транскордонних кластерів, що сприятиме посиленню дії факторів місцевого виробництва, а саме: прискоренню промислової реорганізації; стимулюванню інноваційної діяльності; зміцненню міжнародної кооперації на інноваційній основі; стратегічному спрямуванню бюджетних інвестицій, залученню якісних внутрішніх та зовнішніх інвестицій на засадах державно-приватного партнерства. Особливо актуальним питання формування транскордонних кластерів постає зараз, у період формування європейської політики сусідства, в рамках якої Україна отримує 470,1 млн. євро. Відомо, що вже тривалий час транскордонна співпраця на зовнішніх кордонах ЄС є ключовим пріоритетом для європейської політики сусідства.

Можемо виділити такі цілі транскордонного співробітництва:

- сприяння економічному та соціальному розвитку в регіонах по обидва боки спільних кордонів, підвищення конкурентоспроможності обох регіонів;
- вирішення спільних проблем у таких сферах, як навколишнє середовище, охорона здоров'я, запобігання та боротьба з організованою злочинністю;
- збільшенні ефективності та безпеки кордонів;
- сприянні транскордонній співпраці на місцевому рівні.

Транскордонне співробітництво спрямоване на підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу прикордонних територій, на об'єднання зусиль для вирішення спільних та ідентичних проблем по обидва боки кордону і дає можливість застосувати кластерний підхід до транскордонного регіону. Україна може брати участь у таких операційних програмах ТКС: Угорщина – Словаччина – Румунія

– Україна; Румунія – Молдова – Україна; Польща – Білорусь – Україна; Багатостороння програма Чорне море [1].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми.

В останні десятиліття теорії та методології кластерного підходу присвячена досить велика кількість робіт. Серед їх переліку варто відзначити праці зарубіжних вчених: Е. Дахмана, Е. Лімера, М. Портера, С. Розенфельда, Д. Сольє, І. Толенадо, Е. Дж. Фезера, В. Фельдмана, М. Енрайта та інш., в яких були сформовані його класичні поняття. Дослідження транскордонного співробітництва на мікро- та мезорівні представлені в роботах вітчизняних та закордонних науковців: Ю.В. Полуєєва, Ю.В. Макогона, В.І. Ляшенка, В.О. Кравченка, Н.А. Мікули, В.С. Куйбіди, А.Ф. Ткачука, В.В. Толкованова. Роботи науковців мають значну теоретичну та практичну цінність, але разом із тим необхідно зазначити, що подальшого комплексного аналізу потребує вивчення проблеми підвищення конкурентоспроможності транскордонних регіонів на основі кластерного підходу.

Отже, **метою статті** є виявлення та аналіз ефективних стратегій підвищення конкурентоспроможності регіонів на основі кластерного підходу, дослідження основних тенденцій розвитку транскордонних кластерів в країнах-членах ЄС, аналіз стану та перспектив розвитку транскордонних кластерів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Успіх високо розвинутих країн, що обрали кластерну модель економічного розвитку, свідчить про те, що вона є основою стратегії підвищення конкурентоспроможності країни та її економічного розвитку. Успіх транскордонних кластерів продемонстрував ефективність формування кластерів в євро регіонах, що призвело до підвищення конкурентоспроможності країн-членів ЄС. Так, кластерна теорія посіла гідне місце в політиці країни щодо підвищення конкурентоспроможності, зміцнення потенціалу регіону, активізації його інвестиційної діяльності, а також в розвитку міжнародних відносин, а саме в політиці транскордонного співробітництва.

На даний час уряд України разом із міністерствами працює над створенням Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів. У 2004 році було прийнято Закон України «Про транскордонне співробітництво». В доповнення до цього закону в 2006 році постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Державну програму розвитку транскордонного співробітництва на 2007–2010 роки шляхом підтримки малого та середнього підприємництва у семи створених на державному кордоні євро регіонах. Важливим є врахування світового досвіду високорозвинутих країн у формуванні стратегій конкурентоспроможності.

В умовах глобалізації транскордонне співробітництво виступає стратегічним напрямом реалізації державної регіональної політики, що направлений на зміцнення міжнародних відносин, реалізацію скоординованих дій щодо інтеграції економік суміжних країн, шляхом створення та розвитку тран-

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

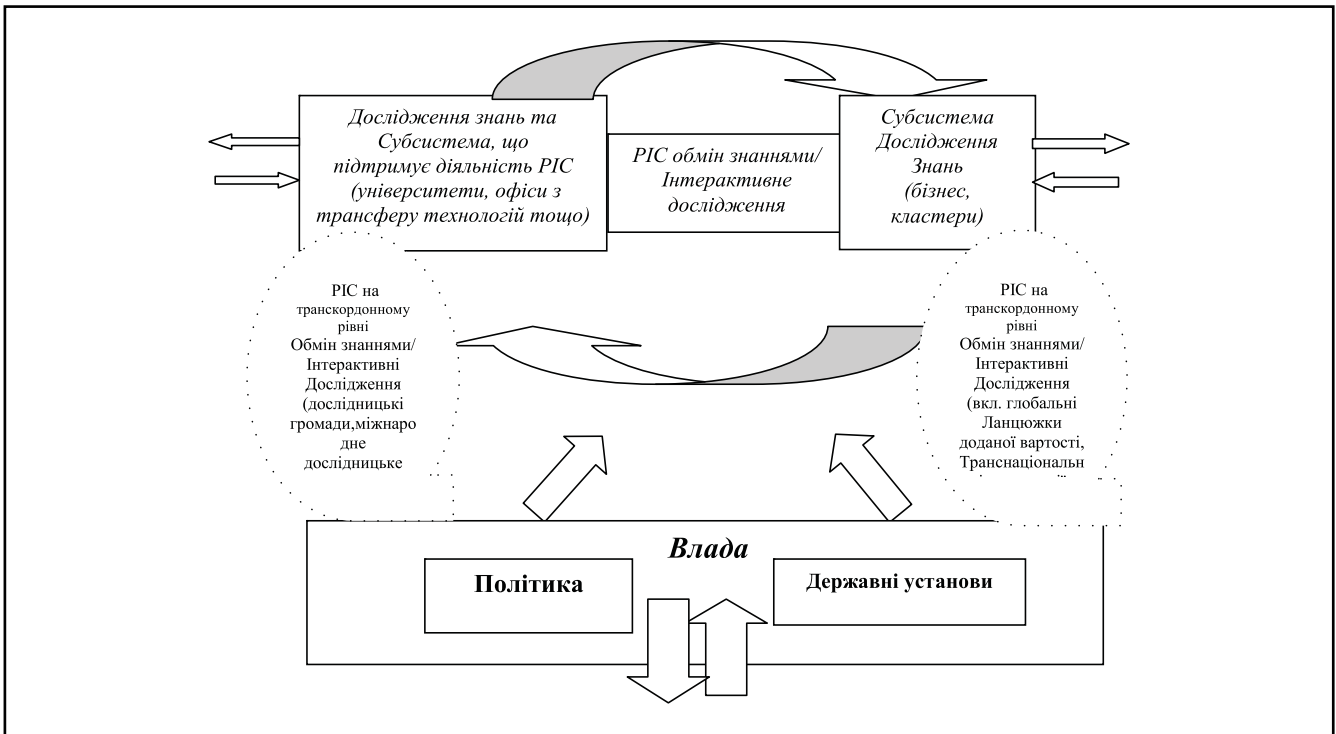
скордонних кластерів. Необхідно зазначити, що на сьогодні відсутнє єдине, загальноживане визначення поняття транскордонного кластеру, що зумовлюється його дискусивністю та багатовимірністю. Експерти ЄС проекту «Кластерний розвиток Балтійського регіону» (EstRuClusters Development) визначають транскордонний кластер як географічно сконцентровані мережі компаній, що співпрацюють в транскордонному регіоні у споріднених галузях [2]. У даному дослідженні визначаємо транскордонні кластери як мережі незалежних компаній та асоційованих інституцій, які географічно зосереджені у транскордонному регіоні, спеціалізуються у споріднених галузях, конкурують але при цьому ведуть спільну роботу та реалізують спільні проекти, що в кінцевому підсумку дає можливість отримання синергетичних ефектів. Транскордонні кластери охоплюють суміжні прикордонні території сусідніх держав, до складу яких входять інституції, розміщені по обидва боки кордону. Реалізація кластерного підходу в рамках прикордонного співробітництва створює великий потенціал економічного росту прикордонних областей.

В умовах глобалізації транскордонне співробітництво стало одним із ключових механізмів в реалізації державної регіональної політики на інноваційній основі, що сприяє зміцненню добросусідства та реалізації скоординованих дій щодо інтеграції економік сусідніх країн. Досвід європейських країн продемонстрував, що транскордонні кластери виступають інструментами підтримки динамічного сталого розвитку транскордонних просторів. Транскордонний кластер, як правило, представляє собою добровільне об'єднання незалежних компаній, науково-дослідних інститутів, освітніх закладів, державних установ, асоційованих інституцій й інших суб'єктів транскордонного співробітництва, що охоплюють суміжні прикордонні території сусідніх держав й розміщені у різних податкових, митних, законодавчих середовищах сусідніх країн, однак можуть мати спільні підприємства та організації, користуватися спільною інфраструктурою, і функціонують, насамперед, на транскордонних ринках. Однак треба відмітити, що наявність кордонів може мати й негативні наслідки для ведення бізнесу, наприклад бар'єри для вільного руху товарів, робочої сили, капіталу, мови, культури.

Транскордонні кластери набули широкого поширення в Європі та в світі. В статті проаналізовано досвід скандинавських транскордонних кластерів, які продемонстрували свою конкурентоспроможність на міжнародному ринку й позиціонують себе як одні з найсильніших в європейському регіоні в таких галузях як ІКТ, біотехнології та наука про життя, харчова промисловість. Проаналізуємо діяльність одного із найуспішніших транскордонних кластерів в області біотехнологій та науки про життя в Європі – кластер «Долина Медікон» (Medicon Valley), що розташований у транскордонному регіоні Ересунн (Oresund, DK/S) в Данії та Швеції та налічує близько 3,5 млн. людей. населення.

Виділимо основні конкурентні переваги транскордонного регіону Ересунн:

- Висока інвестиційна активність в інфраструктуру регіону. Обсяг інвестицій в інфраструктуру регіону Ересунн становить близько \$10–15 млрд., що гарантує йому стійкі позиції на європейському інвестиційному ринку в найближче десятиліття.
 - Розвинута інфраструктура (наявність прямого сполучення, так званого «транснаціонального шляху», тривалістю півгодини між Копенгагеном (Данія) і південною частиною Швеції).
 - На території регіону виробляється близько 25% ВВП Данії та Швеції, і регіон Ересунн відповідно має великий економічний вплив на обидві країни.
 - Розвинутий ринок венчурного підприємництва.
 - Вагома державна підтримка у вигляді існування великої кількості спеціальних фондів (масштабним державним проектом є заснування в 2006 році Спеціального фонду «Датський національний фонд передових технологій», який вже за перший рік роботи виділив близько 200 млн. датських крон (приблизно \$34 млн.) на здійснення 12 великих проектів в області нанотехнологій).
 - Базування великої кількості транснаціональних корпорацій, які відкрили свої регіональні скандинавські центри й представництва.
 - Вільний доступ до данських і шведських ресурсів робочої сили (збільшення людських ресурсів на підприємствах регіону на 50%).
 - Угода про уникнення подвійного оподаткування (учасники угоди – Данія, Швеція і Норвегія) забезпечує сплату податків тільки один раз в одній країні. Особлива податкова угода між Данією і Швецією також сприятиме інтеграції двох країн. Регіон Ересунн є одним із регіонів, де найнижчі податки у світі, й відповідно є привабливим середовищем для ведення бізнесу.
 - Урядами Данії та Швеції були розроблені єдині принципи проектного розвитку регіонів.
 - Розвинута транскордонна регіональна інноваційна система, яка має оптимальну інституційну основу для інноваційного розвитку й високої інвестиційної активності в регіоні. Транскордонна РІС регіону Ересунн є мобільною та здатною оперативно й адекватно реагувати на зміну зовнішніх умов функціонування як в Данії так і в Швеції. Водночас Транскордонна РІС за рахунок використання синергетичного ефекту від тісної взаємодії її основних складових елементів виступає надійним фундаментом створення динамічної високо конкурентної середовища регіону Ересунн (див. рис.).
- У дослідженні ми аналізуємо успішні транскордонні кластери регіону Ересунн, який став лідером в Європі згідно з результатами проведеного експертами бенчмаркінгу в 2010 році [5]. На даний час у регіоні Ересунн сформувалися такі транскордонні кластери: Ересунн кластер ІКТ (Шresund IT), Ересунн Харчовий кластер (Шresund Food), Ересунн логістичний кластер (Шresund Logistics), Ересунн кластер нових матеріалів (Шresund Materials), Ересунн екологічний кластер (Шresund Environment), Ересунн кластер «зеленого бізнесу» (Шresund Greenhouse), Ересунн кластер підприємництва (Шresund Entrepreneurship) [6].

Модель Транскордонної РІС регіону Ересунн

Складено автором на основі Звіту «Cross-Border Regional Innovation Systems in Scandinavia», http://iis-db.stanford.edu/docs/190/JanVang_Innovation_Systems_Scandinavia.pdf

Транскордонний кластер «Долина Медікон» (Medicon Valley) займає територію близько 14 тис. кв. км, що зближує взаємодіючі підприємства та лабораторії й університети в мережу, яку можна подолати максимум за три години. Саме завдяки успіху кластеру «Долина Медікон» фармацевтична промисловість стала однією з ключових галузей данської економіки. Загальний обсяг виробництва кластеру становить майже 75% ВВП країни [7]. На даний час данська фармацевтична промисловість є однією з найбільш конкурентоспроможних у світі. Транскордонний кластер розташований у регіоні Ересунн та представляє собою аналог Силіконової долини (Каліфорнія), тільки в сфері біотехнологій. Так, кластер об'єднав мережу численних фармацевтичних і біотехнологічних фірм, університетських лікарень та університетів у один з найбільших й найуспішніших регіонів розвитку «науки про життя» в Європі. В кластері «Долина Медікон» спостерігається феноменально висока просторова концентрація фахівців однієї спеціалізації, а саме в галузі «науки про життя», що взаємодіють у трикутнику бізнес, наука й університети, клініки й медичні лабораторії. Унікальність кластеру полягає в тому, що на його території сформовано цілі «лікувальні райони», що спеціалізуються на лікуванні ряду захворювань, зокрема, діабету, патологій нервової системи, запальних процесів і раку. Важливим чинником успіху діяльності кластеру є успішна кооперація та співпраця малих приватних фірм і крупних успішних компаній – свого роду симбіоз, ефективність якого посилюється їх територіальною концентрацією. Також варто відмітити, що в рамках функціонування кластеру відбувається процес інтенсивного об-

міну робочою силою між данською і шведською сторонами, при цьому шведи частіше їдуть на роботу в Данію.

На наш погляд, основними конкурентними перевагами транскордонного кластеру «Долини Медікон» є:

- по-перше, потужний потенціал кластеру, зокрема, до його складу входять 12 університетів, які еднають «Ересуннське університетське співтовариство»; 32 великих лікарні, в тому числі 11 університетських клінік; 150 тисяч студентів університетів, з яких 45 тисяч спеціалізуються в області «науки про життя»; 7 тисяч дипломованих фахівців в області «науки про життя», що випускаються щорічно з вузів; 10 тисяч наукових співробітників, що працюють у сфері біотехнологій, фармацевтики та інших напрямів «науки про життя» (life science); 2600 аспірантів, що спеціалізуються в області «науки про життя» в університетах Копенгагена (Данія) і Лунде (Швеція); близько 100 зареєстрованих біотехнологічних компаній; 25 фармацевтичних компаній й 200 філіалів іноземних компаній; 65 компаній в області медичної техніки й 170 філіалів іноземних компаній; 12 наукових парків і наукових інкубаторів (зокрема, відомий науковий парк IDEON в шведському університетському Лунде) [8];

- по-друге, розвинута інфраструктура кластеру, що включає високу якість ландшафтного середовища, транспортну доступність, великий міжнародний аеропорт Копенгагена, 16-кілометровий міст-тунель через протоку Ересунн, що сполучає основний масив країн Західної Європи з Скандинавією – Ересуннбрун;

- по-третє, вагомий внесок у розвиток успішної діяльності кластеру зробив уряд як Швеції, так і Данії, зокрема ак-

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

центуємо увагу на пільговому оподаткуванні, що діє в кластері, й масштабну урядову підтримку у вигляді дотацій, державних фондів й великої кількості програм та проектів розвитку території;

– по-четверте, «Долина Медікон» є місцем концентрації близько 60% фармацевтичної і біотехнологічної промисловості Скандинавії й посідає друге місце в Європі за обсягами витрат на НДДКР в області фармацевтики, а також є одним із найпривабливіших регіонів Європи щодо реалізації проектів в області «науки про життя»;

– по-п'яте, ефективна співпраця між усіма учасниками кластеру «Долина Медікон» вивели Данію в один зі світових лідерів з наукових досліджень і відкриттів у таких напрямках, як: обмін речовин, вакцинування, хвороби серцево-судинної системи, хвороби центральної нервової системи, онкологічні захворювання. Саме завдяки успіху транскордонного кластеру «Долина Медікон» фармацевтична промисловість стала однією з ключових галузей датської економіки. Загальний обсяг виробництва кластеру становить майже 75% ВВП Данії. На даний час датська фармацевтична промисловість є однією з найбільш конкурентоспроможних у світі. Треба зазначити, що на успішність кластеру «Долина Медікон» впливає активна діяльність кластерної ініціативи «Долина Медікон Альянс» (Medicon Valley Alliance), яка була заснована в 2008 році й включає в себе близько 280 членів [9].

Розглянемо перспективний транскордонний кластер «МедКоаст Скандинавія» (MedCoast Scandinavia) в області біотехнологій та біомедицини, що розташований на території Норвегії в регіоні Осло і Швеції в регіоні Готенберг (Oslo region in Norway and the Gothenberg region in Sweden). Кластер «МедКоаст Скандинавія» було створено як каталізатор для сприяння співробітництву між вченими, компаніями приватного і державного сектора, зміцнення підприємництва та комерціалізації інновацій. Велику увагу в діяльності кластеру було приділено сприянню високої концентрації венчурного капіталу та збільшенню обсягів іноземних інвестицій в регіоні. В кластері зосереджено увагу на співпраці двох регіонів, а саме: ГетеборгБіо, Норвегія (GoteborgBIO, Norway) й Осло Біо, Швеція (OsloBIO, Sweden). У 2010 році стратегічними напрямками розвитку виступили морські інновації, «медичні технології» (MedTech), охорона здоров'я та інноваційне підприємництво, їх розвиток й підтримка. Однією з функцій кластеру «МедКоаст Скандинавія» є забезпечення ефективної співпраці між норвезьким державним фондом досліджень «Фудже» (FUGE) й шведським Фондом Свіжен Swegene, а також університетами, науково-дослідницькими мережами і бізнесом в регіоні. Регіон нараховує 3 млн. населення й близько 25 наукових парків різних розмірів, у тому числі успішний науково-дослідний парк Осло і шведський науковий парк Sahlgrenska [10].

У рамках транскордонного кластеру створено Ініціативу «МедКоаст» (MedCoast) [11], метою діяльності якої є розвиток сфери НДДКР у біотехнології й сприяння залученню вен-

чурного капіталу серед учасників кластеру. Зазначимо, що Норвегія має однаково кількість біотехнологічних компаній на душу населення, як Данія і Швеція, але вони, як правило, не так розвинуті та низько конкурентоспроможні. Отже, стратегічною метою кластеру «МедКоастСкандинавія» є зміцнення позицій Норвегії на міжнародному ринку технологій й підвищення конкурентоспроможності регіонів-учасників.

Конкурентними перевагами транскордонного кластеру «МедКоаст Скандинавія» можемо вважати:

- Перспективу об'єднання з транскордонним кластером «Долина Медікон» (Medicon Valley), що в майбутньому приведе до функціонування висококонкурентного «Скандинавського Біо-регіону». Зазначимо, що кластер «МедКоаст Скандинавія» вже став партнером проекту «СканБалт» (ScanBalt Project), що є наймасштабнішим проектом в області біотехнологій («науки про життя» в Європі. Необхідно зазначити, що транскордонний кластер «Долина Медікон» також є партнером проекту СканБалт (ScanBalt Project).

- Спеціалізація транскордонного кластеру є актуальною в умовах глобалізаційних викликів, а саме унікальні дослідження в області неврології й морської біології (marine biology). За дослідження відповідають два основних університети: університет Осло (the University of Oslo), Університет Готенбург (the University of Gothenburg). В кластері зосереджено близько 100 тис. студентів та 4 тис. дослідників. Основними джерелами фінансування кластеру виступають: Скандинавський індустріальний фонд (Nordic Industrial Fund), Фонду Свіжен (Swegene Fund), який фінансує проект протягом п'яти років з бюджетом в \$11 млн. (\$K100 млн. (\$11 млн.) на рік, Фонд «Фуге» (FUGE), який фінансує в проект близько Nkr150 млн. (\$20 млн.) [12].

Усім відомий факт, що Норвегія ніколи не була країною-базування великих фармацевтичних компаній. Однак, якщо пригадати досвід штату Масачусетс, США, який не мав базування великих компаній, але у той же час став успішним біотехнологічним кластером, можемо прогнозувати успіх транскордонного кластеру «МедКоаст Скандинавія» за умов державної підтримки й ефективної співпраці між всіма учасниками.

Також успішним транскордонним кластером у регіоні Ересунн «Харчовий кластер Ересунн» (The Oresund Food Cluster), який був заснований в 2000 році. Діяльність кластеру сфокусована на створенні унікальної мережі співпраці державного й приватного сектору, науки й медицини, харчової промисловості та суміжних галузей, таких як біотехнології, охорона навколишнього середовища, інформаційних технологій та логістики. З огляду на проекти «Харчового кластеру Ересунн», які реалізуються з 2009 по 2012 рік (див. табл.), вважаємо, що кластер зможе стати лідером у харчовій галузі серед європейських кластерів у найближчі роки.

Треба зазначити, що менеджмент «Харчового кластеру Ересунн» позиціонує його як один із найбільш динамічних кластерів у харчовій галузі в Європі, поєднавши в собі присутність великих міжнародних компаній, малих інноваційних

Проекти «Харчового кластеру Ересунн», які реалізуються з 2009 по 2012 рік

Проект	Період, роки	Джерела фінансування	Бюджет проекту	Керівник проекту
Здорове зростання (Healthy Growth)	2008–2011	Фонд регіонального розвитку ЄС (EU Regional Development Fund project) спільно з регіональним проектом Hovedstaden у рамках Продовольчої та охорони здоров'я (Region Hovedstaden within Food & Health)	15,8 млн. датських крон	Харчовий кластер Ересунн
Продовольчий інноватор (Food Innovator)	2009–2012	Регіональний проект Hovedstaden у рамках програми харчування й охорона здоров'я (Region Hovedstaden within Food & Health). Розроблення інноваційного інструменту, орієнтованого на споживачів харчових продуктів	6,3 млн. датських крон	Харчовий кластер Ересунн
«Найкращі харчові продукти» (FoodBEST)	2010–2012	Проект Інтеррег INTERREG IVA	10 млн. датських крон	Харчовий кластер Ересунн
«Балтфуд» (baltfood)	2009–2012	Проект Інтеррег INTERREG IVb. Створює платформу для зростання малих і середніх підприємств харчової промисловості	10 млн. датських крон	Харчовий кластер Ересунн
Кращий дитячий стіл (Children's Best Table)	2010–2012	Спеціалізація – продукти харчування та культура харчування для дітей	3 мільйонів шведських крон	Харчовий кластер Ересунн

Складено автором на основі Annual Report 2010 «Шресунд Food Cluster», <http://www.oresund.org/food/about-us/downloads>

компаній, сильних академічних центрів, професійних науково-дослідних установ і конкурентоспроможних організацій підтримки, що, у свою чергу, робить регіон Ересунн центром передового досвіду в харчовій промисловості.

Також Данія виступає одним із лідерів-експортерів харчових продуктів в Європі. Згідно з проведеними дослідженнями в 2009 році School of Economics & Management, Lund University, Sweden Данія експортує в три рази більше сільськогосподарської та харчової продукції, ніж будь-яка інша країна в світі. На самому півдні Швеції – в провінції Скандія (Scania) – сформований так званий центр харчової промисловості Швеції, де зосереджено близько 45% виробництва харчової промисловості всієї країни [13].

Слід відмітити ефективно побудовану транскордонну мережу з потужним дослідницьким потенціалом, де зосереджено 12 науково-дослідних організацій, що займаються НДДКР у харчовій промисловості, й відповідно 16 агенцій, які сприяють розвитку співпраці й кооперації між харчовим бізнесом та університетами. Саме на території «Харчового кластеру Ересунн» зосереджені відомі науково-дослідні центри успішних шведських та датських компаній харчової промисловості. Фінансування кластеру здійснюється програмами Інтеррег А, Б (Interreg IV A, B), «Європейським фондом регіонального розвитку / Інвестиції в майбутнє» (The European Regional Development Fund/Investing in your future), програмами Швецького національного агентства з інновацій Віннова (Swedish national agency for innovation VINNOVA), а також регіональними організаціями та бізнес-сектором [14].

Висновки

Так, з огляду на успішність транскордонних скандинавських кластерів можемо констатувати, що транскордонне співробітництво є одним з інноваційних елементів реалізації державної регіональної політики, яке сприятиме зміцненню

добросусідства та реалізації скоординованих дій щодо інтеграції країни, зокрема шляхом підтримки створення та розвитку транскордонних кластерів як рушійної сили для забезпечення динамічного розвитку країн.

Дослідивши структуру та стратегію діяльності успішних транскордонних кластерів Скандинавських країн, можемо виділити ряд проблем, з якими може зіткнутися Україна на шляху побудови транскордонних кластерів, а саме: головним негативним фактором виступає фінансування сфери НДДКР українським урядом, яка становить менше 1% від ВВП [15], що є критично низьким показником. Для порівняння можемо зазначити, що Швеція довела показник фінансування сфери НДДКР до 4% розміру. Так, ми вважаємо, що фінансування сфери НДДКР в Україні потребує негайного підвищення за рахунок збільшення державного фінансування НДДКР, залучення приватних інвесторів, у тому числі іноземних, до фінансування НДДКР, створення державної системи венчурного фінансування НДДКР. Також негативними факторами розвитку транскордонних кластерів можемо назвати надвисокі ризики інвестиційної й інноваційної діяльності, спекулятивне використання державних пільг (наприклад, неефективними венчурними структурами), зниження рівня «інтелектуалізації» експорту і зростання імпортозалежності країни від наукоємних товарів тощо. На сьогодні основним для держави є створення умов ефективного використання свого науково-технологічного потенціалу. Для цього країна має значно більше вкладати коштів у людські ресурси, підвищення їх кваліфікації, дослідження, розробки і впровадження інновацій й створення сприятливих умов для ведення бізнесу.

Основними завданнями щодо формування транскордонних кластерів мають бути:

1. Активізація транскордонного співробітництва як інноваційного елемента нової державної регіональної політики,

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

сприяння інтеграції України та її регіонів у загальноєвропейський простір. У найкоротший термін необхідним є затвердження Концепції створення транскордонних кластерів в Україні.

2. Удосконалення механізму інформування суб'єктів транскордонного співробітництва, широкого кола громадськості щодо можливостей розвитку транскордонних кластерів та популяризації транскордонних кластерних ініціатив (шляхом створення єдиного веб-сайту, проведення форумів та конференцій).

3. Необхідним є надання належної державної фінансової підтримки щодо реалізації проектів у галузі транскордонного співробітництва, зокрема шляхом утворення Фонду підтримки транскордонного співробітництва та введення окремої субвенції державного бюджету місцевим бюджетам на розвиток транскордонного співробітництва.

4. Створення ефективно діючого венчурного фонду в Україні.

5. Сприяння розвитку міжнародної співпраці з кластерними об'єднаннями ЄС, ОЧЕС на глобальному рівні. Важливим кроком є приєднання до загальноєвропейської стратегії кластеризації економіки та ратифікації «Маніфесту кластеризації ЄС» та Меморандуму про кластери.

Можемо виділити такі основні етапи впровадження інструментів стимулювання розвитку транскордонних кластерів:

- визначення функціонуючих кластерів та оцінка їх конкурентних переваг за допомогою «нанесення на карту» (Cluster Mapping);

- розробка регіональних програм кластерного розвитку та визначення комплексу інструментів і механізмів їх здійснення;

- розробка єдиної методики оцінки конкурентоспроможності регіональних кластерів;

- стимулювання спільних приватно-державних НДДКР та сприяння комерціалізації інновацій, метою яких є реалізація масштабних науково-дослідних проектів за участю провідних університетів, дослідних лабораторій, зацікавлених виробничих компаній;

- підтримка кластерних ініціатив, що являють собою програми стимулювання розвитку кластерів «знизу», тобто регіональними органами влади та місцевими спілками підприємців;

- залучення нових суб'єктів до складу кластерів й розвиток сфери колективних послуг, а саме реалізації тренінгових програм, розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури, забезпечення трансферу технологій.

Розвиток ініціатив по створенню транскордонних кластерів ставить такі завдання: забезпечити на законодавчому рівні формування сприятливого бізнес-середовища для співробітництва уряду, бізнесу, науки, освіти та інших орга-

нізацій в транскордонних кластерах, включаючи зниження адміністративних бар'єрів для учасників транскордонного кластеру, забезпечення уникнення подвійного оподаткування, введення митних пільг, розроблення єдиного принципу проектного розвитку регіонів.

Література

1. Звіт Європейської Комісії European Neighbourhood Policy: Funding, Individual country programmes_Ukraine, http://ec.europa.eu/world/enp/funding_en.htm

2. Final Report of European Union experts – project: «EstRuClusters Development» – 48 p., November 2009, <http://www.kohtla-arrivee.eu/uploads/documents/valissuhted/projektid/2/cd/en/final.pdf>

3. Annual Report 2010 «Llresund region clusters», <http://www.oresund.org/food/about-us/annual-reports>

4. Звіт Cross-Border Regional Innovation Systems in Scandinavia, Jan Vang, Bjørn Asheim, Lars Coenen, Jerker Moodyson, http://iis-db.stanford.edu/docs/190/JanVang_Innovation_Systems_Scandinavia.pdf

5. Report by the Agency of the Kompetenznetze Deutschland Initiative & the Institute for Innovation and Technology «Oresund IT Benchmark Report», 2010, p. 55.

6. Звіт щодо діяльності регіону Ересунн, <http://www.foodoresund.com/composite-45.htm>

7. Project title: Medicon Valley, ERDF, 2007, 11 p., http://e-mail.ru/cgi-bin/link?check=1&cnf=cd5fe6&url=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fregional_policy%2Fcooperation%2Finterregional%2Fecochange%2Fgoodpractice%2F1knowledge%2F1cluster%2Fdk_medicon.pdf

8. Report «Medicon Valley Region», http://www.mva.org/content/us/the_region

9. Medicon Valley _Europe's Strongest Life Science Cluster Opportunities in Medicon Valley May 22, 2006.

10. Annual Report 2009, official website of MedCoast Scandinavia cross border cluster, <http://www.medcoast.org>

11. Report «New biotech cluster: MedCoast Scandinavia», <http://www.cmbn.no/img/scrip.pdf>

12. Official report Scrip No 2796, p. 6, www.scrippharma.com, Annual Report 2010 «Llresund Food Cluster», <http://www.oresund.org/food/about-us/downloads>

13. Звіт щодо діяльності регіону Ересунн, p.15, <http://www.foodoresund.com/composite-45.htm>

14. A message on the status of Llresund Food, <http://www.oresund.org/food/news/active-news/a-message-on-the-status-of-oresund-food>

15. Світовий досвід та вітчизняна практика забезпечення розвитку інноваційної діяльності: інформаційно-аналітичні матеріали. – К., 2009.